

THỰC TRẠNG CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC TRẺ KHUYẾT TẬT Ở CÁC CƠ SỞ GIÁO DỤC CHUYÊN BIỆT TIỂU HỌC HIỆN NAY

• ThS. VƯƠNG HỒNG TÂM

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

Trẻ khuyết tật là trẻ có khiếm khuyết về cấu trúc, sai lệch về chức năng cơ thể dẫn đến gặp khó khăn nhất định trong hoạt động cá nhân, hoạt động xã hội và học tập theo chương trình giáo dục phổ thông. Sự thiếu hụt về cấu trúc và hạn chế chức năng ở trẻ khuyết tật biểu hiện ở nhiều mức độ khác nhau, nhiều dạng khác nhau. Các nhóm trẻ khuyết tật chính gồm trẻ khiếm thính, trẻ khiếm thị, trẻ khó khăn về học, trẻ khó khăn về vận động, trẻ khó khăn về ngôn ngữ, trẻ đa tật và trẻ có các dạng khuyết tật khác.

Giáo dục chuyên biệt là hình thức tách trẻ em có các dạng khuyết tật khác nhau vào học trong các cơ sở giáo dục/trường riêng. Trong đó, có thể trẻ cùng loại tật vào học chung một trường nhưng cũng có thể nhiều trẻ khuyết tật khác nhau vào học chung một trường. Mỗi lớp học có nhiều trẻ khuyết tật ở những mức độ khuyết tật khác nhau, không giống nhau về năng lực (Ví dụ, trẻ khiếm thính vẫn còn có khả năng nghe và nói được học chung với những trẻ không nghe được âm thanh lời nói và không nói được). Vì vậy, trẻ cần được học trong những trường lớp riêng biệt, chương trình học riêng, phương tiện dạy-học riêng, phương pháp dạy - học riêng. Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi trình bày thực trạng chương trình giáo dục trẻ khuyết tật ở các cơ sở giáo dục chuyên biệt hiện nay.

1. Thực trạng sử dụng chương trình giáo dục trẻ khuyết tật ở các cơ sở chuyên biệt cấp tiểu học

Chương trình sử dụng trong các trường chuyên biệt hiện nay thiếu tính thống nhất (chưa có khung chương trình chung). Để đáp ứng nhu cầu dạy- học trẻ khuyết tật, các nhà trường thiết kế chương trình theo quan điểm riêng của một nhóm người hoặc một người. Vì vậy, hiện nay có rất nhiều loại chương trình khác nhau đang được sử dụng trong các trường chuyên biệt. Điều này làm cho nhà trường gặp rất nhiều khó khăn trong

việc quản lý chuyên môn và đánh giá chất lượng giáo dục.

Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục có biên soạn chương trình dành cho trẻ khuyết tật nhưng đến nay đã lạc hậu do không được cập nhật thông tin thường xuyên (1991). Chương trình chỉ tập trung vào một số môn cơ bản và đặc thù. Ví dụ, chương trình dành cho trẻ khiếm thính có 5 môn được biên soạn đó là: Toán, tiếng Việt, Hoạt động thực hành, Luyện nghe, Phát âm, còn lại những môn khác trong chương trình tiểu học do nhà trường hoặc giáo viên tự biên soạn. Chương trình do Viện biên soạn chủ yếu tập trung thiết kế kế hoạch dạy học (nội dung, thời gian), ít đề cập đến những nội dung khác như: mục tiêu, phương pháp, cách thức tổ chức, đánh giá. Có thể nói chương trình kiểu này không có định hướng rõ ràng về mục đích cần đạt, hình thức tổ chức dạy học, cách đánh giá, phương pháp giảng dạy làm cho giáo viên gặp nhiều khó khăn trong quá trình thực hiện.

Giáo viên dạy ở các trường chuyên biệt hầu hết do không được đào tạo chuyên sâu về lĩnh vực giáo dục trẻ khuyết tật cho nên về mặt lí luận nhìn chung còn hạn chế. Chính vì vậy, chương trình do giáo viên biên soạn thiếu cơ sở khoa học, khi xây dựng chương trình ít chú trọng vào đặc điểm, khả năng, nhu cầu của trẻ mà chủ yếu lựa chọn nội dung trong chương trình phổ thông bằng cách lược bỏ nội dung khó, trừu tượng theo cảm tính của mình sau đó sắp xếp, phân bổ cho hợp lí theo thời gian quy định của một năm học và kéo dài chương trình tiểu học 5 năm thành 8-9 năm cho trẻ khuyết tật. Phạm vi sử dụng của những chương trình kiểu này rất hẹp vì nó chỉ phù hợp cho nhóm nhỏ học sinh trong môi trường đó và khó được giáo viên khác chấp nhận sử dụng nên nó không có tính phổ biến rộng rãi.

Hầu hết phụ huynh trẻ khuyết tật chưa được tiếp cận với chương trình giáo dục của con em mình. Chính vì vậy, vai trò của phụ huynh trong việc chăm sóc, giáo dục trẻ khuyết tật ở nước ta

còn nhiều hạn chế. Có thể nói phụ huynh là lực lượng hỗ trợ giáo dục quan trọng bậc nhất nhưng chưa được phát huy. Phụ huynh có nhiều thời gian gần gũi trẻ, hiểu tâm sinh lí trẻ nhất nhưng do thiếu kiến thức, kĩ năng và không biết nội dung, tiến trình dạy trẻ cho nên sự hỗ trợ của phụ huynh trong việc chăm sóc, giáo dục trẻ rất hạn chế.

Chất lượng của việc chăm sóc, giáo dục trẻ khuyết tật trong trường chuyên biệt còn hạn chế. Có rất nhiều nguyên nhân ảnh hưởng đến chất lượng giáo dục như: chưa xác định được cơ sở cốt lõi để làm điểm tựa chính khi xây dựng chương trình; chưa có cơ quan có thẩm quyền biên soạn chương trình, quản lí, giám sát việc thực hiện chương trình nên việc sử dụng chương trình còn tùy tiện, thiếu tính thống nhất việc học hỏi, chia sẻ kinh nghiệm giữa các trường còn hạn chế. Do không được tiếp cận với chương trình giáo dục, thiếu kiến thức, kĩ năng chăm sóc, giáo dục trẻ khuyết tật cho nên sự hỗ trợ của phụ huynh trong việc chăm sóc, giáo dục trẻ rất hạn chế; giáo viên tiêu tốn rất nhiều thời gian vào biên soạn chương trình nên không còn nhiều thời gian cho việc thiết kế bài dạy, tìm kiếm và làm đồ dùng dạy học, vì vậy chất lượng giảng dạy chưa đạt hiệu quả cao.

Cán bộ, giáo viên, phụ huynh của các trường chuyên biệt mong muốn có khung chương trình thống nhất, từ đó các trường áp dụng linh hoạt tùy theo khả năng học sinh, điều kiện thực hiện (cơ sở vật chất, phương tiện, thiết bị dạy học, trình độ giáo viên...) của mỗi trường.

2. Định hướng xây dựng chương trình giáo dục cho các cơ sở chuyên biệt cấp tiểu học

- Xây dựng khung chương trình theo môn học, theo chủ điểm cho các trường chuyên biệt, trên cơ sở đó nhà trường dựa trên khả năng của trẻ, điều kiện thực hiện của trường mình để thiết kế chương trình chi tiết.

- Xây dựng chương trình chuyên biệt nên thiết kế thời gian 6 năm. Năm năm trẻ học theo chương trình phổ thông nhưng bỏ bớt những nội dung khó và trừu tượng sao cho phù hợp với mỗi dạng khuyết tật khác nhau. Thêm một năm dạy trẻ khuyết tật những kĩ năng đặc thù, nhằm giúp trẻ phát huy thế mạnh của bản thân. Với chương trình kéo dài 6 năm phù hợp đặc điểm tâm sinh lí lứa tuổi và giúp cho trẻ khuyết tật ở địa bàn không có trường chuyên biệt cấp THCS có cơ

hội được học trong các trường ở tại địa phương của mình.

- Do nhu cầu thực tế nên trong thời gian trước mắt cần ưu tiên xây dựng chương trình khung cho ba đối tượng: trẻ khiếm thị, trẻ khiếm thính, trẻ chậm phát triển trí tuệ. Chương trình được xây dựng theo các môn trong chương trình tiểu học và đặc biệt chú trọng phát triển những kĩ năng đặc thù riêng cho mỗi đối tượng như: luyện nghe, phát âm, phát triển giao tiếp và ngôn ngữ kí hiệu (trẻ khiếm thính); kĩ năng định hướng di chuyển, đọc viết chữ nổi (trẻ khiếm thị); kĩ năng sống, kĩ năng tự phục vụ (trẻ chậm phát triển trí tuệ).

- Viết tài liệu tham khảo, sách hướng dẫn dành cho giáo viên bám theo chương trình giúp giáo viên định hướng thực hiện giờ dạy có hiệu quả trong cả môi trường chuyên biệt và hoà nhập.

- Viết sách giáo khoa đối với một số môn đặc thù nhằm giúp học sinh có sách để học tập, phụ huynh, giáo viên có thêm tư liệu để tham khảo và nghiên cứu.

3. Kết luận và khuyến nghị

3.1. Kết luận

Chương trình là cơ sở quan trọng giúp giáo viên định hướng trong giảng dạy đối với từng khối lớp, cấp học. Chương trình được nghiên cứu xây dựng dựa vào đặc điểm tâm sinh lí lứa tuổi để đặt ra mục tiêu, nội dung trẻ cần đạt được và chỉ ra các phương pháp, cách thức tổ chức, điều kiện thực hiện mục tiêu đề ra.

Việc định hướng xây dựng chương trình theo môn học giúp trẻ khuyết tật dễ dàng tiếp thu bài vì nội dung được diễn ra theo một trình tự rõ ràng và đảm bảo tính lôgic. Dựa trên khả năng, nhu cầu của trẻ khuyết tật để xây dựng mục tiêu giáo dục sao cho phù hợp với mỗi dạng khuyết tật khác nhau. Hiệu quả giáo dục trẻ khuyết tật thành công hay thất bại hoàn toàn phụ thuộc vào sự sáng tạo, linh hoạt của người giáo viên trong việc lựa chọn phương pháp, hình thức tổ chức dạy học nhằm kích thích phát huy tối đa khả năng của trẻ.

Khảo sát thực trạng cho thấy chương trình đang sử dụng ở các nhà trường chuyên biệt dành cho trẻ khuyết tật rất đa dạng về thể loại, cách tiếp cận, hình thức thể hiện... gây không ít khó khăn cho giáo viên khi thực hiện. Chất lượng dạy - học ở các trường chuyên biệt bậc tiểu học

còn hạn chế vì thay cho việc dành thời gian vào thiết kế bài dạy, làm đồ dùng dạy học thì giáo viên dành khá nhiều thời gian vào nghiên cứu, xây dựng chương trình.

Qua nghiên cứu lí luận và thực trạng chương trình giáo dục ở các trường chuyên biệt tiểu học cho thấy cần có khung chương trình thống nhất giữa các trường chuyên biệt để giúp cho giáo viên có định hướng trong dạy - học, giúp nhà trường thuận lợi trong quản lí, giám sát, đánh giá chất lượng dạy - học của giáo viên và học sinh. Chương trình được thiết kế linh hoạt, tùy thuộc vào khả năng của trẻ và điều kiện của mỗi nhà trường, từ đó các nhà trường thiết kế chương trình chi tiết. Thiết kế thời gian của cấp học nên chú ý đến sự phù hợp với đặc điểm tâm sinh lí lứa tuổi và điều kiện để trẻ khuyết tật có khả năng chuyển tiếp lên bậc học cao hơn trong điều kiện thực tế của mỗi địa phương. Với mục tiêu giúp các em phát triển tối đa khả năng của mình nên chương trình giáo dục trẻ khuyết tật cần thiết kế, xây dựng thêm một số một học đặc thù cho các dạng khuyết tật khác nhau.

3.2. Khuyến nghị

- Các cơ quan có thẩm quyền biên soạn khung chương trình giáo dục chuyên biệt dành cho trẻ khuyết tật tiểu học, làm cơ sở để các trường xây dựng chương trình chi tiết phù hợp với khả năng trẻ khuyết tật và điều kiện thực hiện của mỗi trường. Không nên để giáo viên mất thời gian biên soạn chương trình mà dành thời gian đầu tư vào việc nghiên cứu thiết kế bài học, sưu tầm, làm đồ dùng dạy học để phục vụ cho giảng dạy đạt hiệu quả hơn.

- Nên đưa thêm vào chương trình giáo dục một số môn học đặc thù nhằm phát huy thế mạnh của trẻ khuyết tật để học tập và giao lưu hiệu quả hơn.

- Chương trình coi trọng thực hành tạo điều kiện và cơ hội giúp trẻ khuyết tật học đến đâu biết đến đó. Hình thức học này phù hợp đặc điểm nhận thức của trẻ khuyết tật.

- Việc thực hiện chương trình nên đưa vào kế hoạch năm học, Bộ chỉ đạo các trường thực hiện triển khai, quản lí và giám sát giống như chương trình phổ thông.

- Nâng cao trình độ của đội ngũ cán bộ giáo viên đang dạy trong các trường chuyên biệt với nhiều hình thức khác nhau như: đào tạo dài hạn, bồi dưỡng ngắn hạn, ...

- Chú trọng nâng cao chất lượng giảng dạy cho giáo viên bằng cách tổ chức hội thi giáo viên dạy giỏi các cấp, làm đồ dùng dạy - học; thường xuyên tổ chức chuyên đề, tạo điều kiện cho cán bộ, giáo viên được đi tham quan học hỏi, kinh nghiệm trong và ngoài nước.

- Đẩy mạnh công tác phối hợp giữa nhà trường và phụ huynh trong việc chăm sóc và giáo dục trẻ bằng các việc làm cụ thể như sau cung cấp chương trình, tài liệu cho phụ huynh nghiên cứu; tổ chức tập huấn, nâng cao nhận thức, kĩ năng giao tiếp, kĩ năng hỗ trợ trẻ ở nhà; thường xuyên trao đổi thông tin về trẻ với phụ huynh thông qua hình thức gặp gỡ trực tiếp, sổ liên lạc, thư, email, điện thoại...

- Tạo điều kiện cho trẻ thường xuyên được giao lưu giữa các trường chuyên biệt với nhau và giao lưu với các trường phổ thông khác. Thông qua các hoạt động học tập, vui chơi sinh động, hấp dẫn trong những buổi giao lưu nhằm tăng cường sự hiểu biết, nâng cao kĩ năng sống, kĩ năng xã hội, khả năng hòa nhập ở trẻ khuyết tật.

- Cho trẻ thường xuyên được đi tham quan các danh lam thắng cảnh, di tích lịch sử theo chủ đề có trong chương trình nhằm mở rộng vốn hiểu biết của trẻ về thiên nhiên, xã hội...

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Hữu Châu, *Những vấn đề cơ bản về chương trình và quá trình dạy học*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 3/2005.
2. Nguyễn Hữu Chí, *Báo cáo đề tài Quá trình phát triển lí luận chương trình ở Việt Nam*, Viện Khoa học Giáo dục, Hà Nội, 2002.
3. *Quyển trẻ em*, NXB Thế giới, Hà Nội, 2000.
4. *Luật Giáo dục tiểu học và hướng dẫn thực hiện*, NXB, Hà Nội, 2000.
5. *Chương trình các môn học dành cho trẻ điếc bậc tiểu học*, Trung tâm tật học, Viện Khoa học Giáo dục, 1996.
6. *Phân phối chương trình các môn học dành cho trẻ Điếc, trường PTCS dân lập dạy trẻ điếc Nhân chính*, Hà Nội.
7. *Chương trình dạy trẻ khiếm thính*, trường khuyết tật thính giác Hi Vọng, quận 1, TP Hồ Chí Minh.

SUMMARY

The article presents the current special education curriculum for primary school children with disabilities and puts forward some orientations and recommendations with a view to developing the curriculum for special education institutions at the primary level.